

ԵՐԾՈՒՐ

ԱՄՊԵՐԱՆ

ԹԻՌԻՑԵԱԼ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐ ԹԵՒՕՐ

ՅԱՐԺԵՐԱՆԻ ԳԱԼԵՆ Ի ՎԱՆՏՈՍՊ

Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻ. 1

1855

ՅՈՒՆՈՍ

ԻՆՆԱՍԻՐԵԼԵՆ

ՀԱՄԱՆՈՒՐ ՈՂՋԱՅՆ ԱՐԺՈՒՍԵՐ Ի ԴԻՄԱՑ ՀԱՅՐԵՆԱՍՑ

Որ ի հայրենի բնականունի գրք-
կայն ի գրութաւորացիցն տեսնելու
կան, ի լայնատարած ծայրն Երա-
րաստաց զառեալ հեռացեալ կան տա-
րաշխարհիկ բնակութեամբ, ովք ա-
նի քաղաքէ յունկս հոգին հեշտա-
լուր յիշատակութիւն վարկցս ա-
պրիկ.

Ե՛կ ուրեմն, Արծուիդ իմ նորա-
փեսաւր, թո՛րք, շրջեալ ի համբո՛ն

տեղիս Հայաստան աշխարհին մերու մ.
Ժողովեա ի վերայ թերթից թեւոցդ
զհայրենահոտ բաղձազան ծաղիւնս
բխրակնեան լերանց, սլացիր, տար
նուիրեա թորգումսեռ մանկուոյն,
նախ զսիրախառն ողջոյն ի Միսիմնու-
հջ Գահէն պարթեւականին Գրիգո-
րի, ի նորին Բրիտանական լուսա-
կաւոյց վեհ Տաճարէն. Հռիփօթ-
եանց կուսան խաչաքարձ օրորդացն

յարիւնագեղ հնձանէն . յԱրտաշա-
տու հրեշտակաբնակ Վիրապէն , 'ի
Մասեաց Նոյեան լաստափայտէն ,
'ի Սեպուհ լեռանց դարանաղեաց ,
բազմաբիւրոց ոգւոց Մկրտիչ յԵփ-
րատայ ծոցոյն . Հաւարչական յԱր-
տաղու դաշտէն , Վարդանայ եւ նիւ-
զակակից քաջացն ցանեալ , ցրուեալ
'ի սպիտակափառ ոսկերացն . յԱր-
չակունի առիւծանինջ քնարանաց
Թորդանայ . յերախտաւոր սուրբ հար-
ցն Ներսէսի , Սահակայ , Մեսրով-
պայ , Մովսիսի ոսկերամբունջ շիրմա-
ցն . յԱնույ Բագրատունի գահուն
յապաժոյժ աւերակացն . 'ի նորին կա-
մարաշէն կիսականգուն տաճարացն .
երկնաբերձ յամպածածուկ լեռանց
ծաղկաւէտ . 'ի ծովատարած դաշտաց
քաջաբեր . յԱդենաբուխ չորեք-
վտակեան գետոց բարեգնացից , ցր-
տային , անուշահամ աղբերաց յոր-
դահոսան :

Հայտոցիկ ամենեցուն 'ի դիմաց
նուիրեալ զհամբոյր սիրալիր ողջունի .
ասա , Թէ որպէս իւրաքանչիւրքն սո-
քին մրմունջս ոլորմուկս արկանեն
եւ ցաւս կրեալ հառաչեն խօսին իւր-
բուր զգայուն բանաւորս . եւ լալումն
եւ աշխարհումն եւ ողբումն հնչի
ուժգնապէս 'ի սահմանաց Հայոց որ-
պէս երբեմն 'ի Հռամայ : Ընտանօր
սիրեցեալն 'ի Յակովբայ չքնաղագերն
Հապէէ իբր կենդանի ելեալ 'ի գե-
րեղմանէն լայր անմխիթար տեսեալ
զկոտորումն մանկանց իւրոց նորածին
եւ նոցուն կարմրորակ կաթիլք ար-
եան առ շիրմաւ իւրով ցայտեալ :
Ըստանօր ուժգին եւս ողբայ Մայրն
մեր ամենածին գեղապանձ դէտոյն
Այրարատայ մինչ զաչս իւր ամբարձ-

եալ տեսանէ զհարազատածին բիւ-
րաւոր զորդիս , ոչ որպէս ըստ առաջ-
նոյն զիւրեւ բոլորեալ վայելչապէս .
այլ 'ի բաց օտարաշխարհիկ 'ի մայրե-
նի ծոցոյն հեռացեալ : Ուստի կարօ-
տագին դիմօք սրտառուչ բանս 'ի
դէմս նոցին բերեալ խօսի անդուստ :

Որ 'ի քառանկիւն կողմանս աշ-
խարհաց եւ առ օտար ջրովք բնակ-
եալ իբրեւ առ գետս Բաբելացւոց .
ոչ դիտեմ , արդեօք լայք անմխիթար
որպէս գերեվարեալն Խորայէլ , ով
հրաշածին ծնունդք նոր Սառայիս ,
յիշէք արդեօք զՄայրս ձեր Սիօն .
յիշէք զբազմակտիս ցաւ . որով երկ-
նեալ 'ի միում աւուր ծնայ զանհա-
մար որդիադ . յուշ ածէք զանուշակ
գգուանս սիրատածիչ իմ բազկիս եւ
զձաշակ հոգեսնոց կաթին շնորհա-
բուխ ստեանցս . առնուք 'ի միտ Թէ
քանի խնամով գլխալիր զարգացուցի
զձեզ յաճումն հոգեւոր 'ի չափ կա-
տարման քրիստոսի :

Նայեցարուք նայեցարուք , որդե-
ակք իմ , բարձրաբարբառ ձայնէ
առ ձեզ Եսային . ոչ 'ի հին վէմն
Աբրահամ . այլ 'ի նորն ընտրեալոցն
վէմն Բրիստոս . յորմէ կովեցարուք
Գրիգորին ձեռամբ . եւ 'ի նորահրաշ
ջրհոր աւազանի Մօրս . յոր իբրու
զայծիս մտեալ սեւազգեստ , դար-
ձայք յոչխար լուսակիղն , պայծա-
ռազգեստ զարդարեալք նորոգատուք
շնորհօք սուրբ Հոգւոյն՝ որդիացայք
Հօրն երկնաւորի :

Այսպէս եւ արդարածոխն Նոյ 'ի
գլուխ Մասեաց նստեալ առ տապա-
նաւն եղեալ զձեռն 'ի ծնօտին լալիս
հեղու դառնապէս , վիժանք աղի ար-
տասուտցն առ սպիտածաղիկ ալեօք

խաղացեալ ընդ կողերս Մասեաց ի ջանեն 'ի վայր . զի տեսանէ զաստուածատուր վիճակն իւր Այրարատ , ոչ բարգաւաճեալ բազմածին զաւակօք որպէս երբեմն յերկից որդւոցն իւրոց : Որ յանժամ չգտեալ տեղի բնակութեան բիւրաւոր սերնդոցն՝ ելեալ խաղացին յայլ կողմանս , այժմիկ թափուր անմարդի մնացեալ կան ծոց լայնատարած դաշտին . զուարճաւէտ եզերք Երասխայ գետոյն , ոտն Արագածու կալուածն Արամանեկայ , Շիրակայ արգաւանդ գաւառն բնակութիւն շատակերին Հարայի :

Վ ասն որոյ աղաղակ բառնայ առ Յաբեթածին որդիս , որք իւրովի ելեալք 'ի հայրենատուր տան ժառանգութենէն գնացին յարեւմուտս . թողին զՄասիս եւ զնորատունկ այգին իմ որդիւզաւէտ : Թողին զարդիւնարար երկիր , զամուս եզանց եւ զարօրին մտնէր իւր իւր լաւանցս . առաւ առեալ 'ի ձեռս չոգան 'ի Բաբելոն :

Այրանի թէ հանգոյն հաւասեր թողին իմոյ Հայկայ դառնային անդրէն 'ի ցանկալին Այրարատ հացալից տուն թորգոմայ : 'Կարձարուք առ իս , որդեակք իմ , դարձարուք , աւասիկ ես ձեռն 'ի պատուհանէ տապանիս 'ի դուրս կարկառեալ ընդունել զձեզ փափագիմ . թէ աղաւնւոյն նման լեալ միամիտ զհայրենի աստուածապաշտութեան շիւղ 'ի բերան առեալ դարձիք . զի ազնաւուց են բարք թողեալ զպաշտօն հաւատարմութեան՝ գիշակերութեամբ զբօսնուլ եւ փափկանալ նեխեալ եւ փառեալ կերակրովք եւ միանդամայն

մոռանալ զծոցն փրկութեան տապանիս : 'Եմանողք ինձ եղերուք առաքինութեամբ , որդեակք իմ , որ այնչափ սիրեցի զաշխարհանալն Մասիս որոյ նաւահանգիստ գլուխն ոչ երբէք ծածկեցաւ յաչաց իմոց , մինչեւ այլք ծերոյս ծաղկեցաւ ձիւնագեղ վայելչութեամբ զօրէն սպիտակաբառ գազաթան նորին : Այս իսկ է ճշմարիտ հայրենասիրութեան պարտ , մեռանիլ եւ թաղիլ անդ , յորում ծնաւ եւ սնաւ : Տուր Արծուիդ իմ այժմիկ տուր զողբախառն ողջոյն եւ 'ի դիմաց Վաղարշապատու Արշակունի գահէն . ասա թէ չեն անդ եւ ոչ յաթոռ թագաւորութեան բազմեալ ճոխապանծ շքեղութեամբ , ոչ սասանիչն Պարսից Խոսրովն մեծ յաղթայարիչն Արտաշէրի . ոչ կորին նորին քաջակորովն Տրդատէս . ոչ Մեկենասն ուսման հանճարամիտն Վրդաւապուհ . ոչ չորեքկողման կուսակալն արքայապատիւ Բարձր , ոչ չորեքհարիւր նախարարացն մեծաշուք ատեանն . յորոց միջի զգլուխն այն վեհ ամբարձեալ 'ի վեր նման Մասեաց հսկայակերպն Տրդատ եւ պարզելբեւ կացեալ խոնարհագոյն լերինք եւ բլուրք . կամ որպէս զլրացեալ լուսին բոլորափայլ , որ բակ կապէ զիւրեւ վայելչապէս զբոյս աստեղաց ճաճանչաւոր : Աւաղ , վաղ ուրեմն եմուտ այս պայծառ արեւ թագին Վաղարշապատու : Վ ասն որոյ չեք այլ ինչ բերկրալից ողջոյն յարքայական տանէն Արշակունի , այլ միայն՝ իմանալի եւ անմուտ արեգականն փայլումն սքանչելաչէն տանն Գրիգորի . որ միակ միխթարութիւն է հանուր հայկազանց որդւոց սգակիր սրտից :

Եւ այտի եւ էջ 'ի մայրաքաղաքն Անի Բագրատունեան գահն , գնուցէ տեսանիցես անդ զկրկնակի ծագումն արեւուն մտելոյ : Այն , ծագեցաւ երբեմն 'ի բարեպաշտն Աշոտ . այլ չեւ 'ի կամար միջօրէի բարձրացեալ պայծառութեամբ՝ յանկարծ եմուտ 'ի քաջաժիր Գագիկն այն վերջին բողբոջն Բագրատունեան , առիւծագոր պատանին , որ անկեալ 'ի գառազիղն Յունաստանի դաւաճանութեամբ մը տերիմ կարծեցեղոցն՝ մոնչէր հաւաքմամբ զերեսուն ամ եւ դեռ ողբայ ոսկերթն 'ի Սիւլիկեան սահմանէն զիւր չքնաղագեղն Անի :

Թեւ զաջօրդ արկեալ ճախրացիր արագ , Արծուիդ իմ , մի հայր յապագոյն մեռեալապ տեսիլ պատկերին Անւոյ : Ս'ի թէ ժուժայցես այժմիկ զուրախական աւետեաց իմն ողջոյն տալ այտի . մինչեւ անդրէն վերին այցելութեամբ ոչ կենդանացի Անիդ այդ մեռեալ : Թող արդ եւ զողբալից բանս , զորս բերանք աւերակացո՛ր՝ խօսուն եղեալ պատմեն հաւաքելով : Ս'ի երացիր շուտ 'ի բարձրադիր բնիկ բոյն քոյ Արծրունի տուն Վասպուրական . ո՛հ , արդեօք նշմարիցես անդ զարժանատիւ դրօշակ ըզնշան պարծանաց քոյին 'ի վերայ գահուն Ռստանայ բարձրացեալ . արդեօք գտանիցես անդէն գքաջասերունդ բողբոջս տոհմին քո մեծի , զԳագիկ արքայն մեծագործ կամ զՍենեքերիմն պերճ . ո՛չ , այլ միայն զանուանս եւ զանանդի շիրիմս նոցուն . մինն առ մեծագոյն շքով Արտոսայ սարին ննջեալ եւ միւսն առ ստորոտով հովասուն լերին Վարադայ ընդ հովանեաւ բարձրանշան տաճարին հանգուցեալ

հանդերձ բարեպաշտուն հի խոջօ տիկնաւն :

Թե սիրես զնախնիան քո , Արծուիդ իմ , թեւ տարածեալ հովանի լեր 'ի վերայ շիրմացն , ձայն տուր Գագիկայ թող զգլուխն 'ի վեր ամբարձեալ տեսցէ զթշուառութիւն Վասպուրական հայրենատուր վիճակին իւրոյ , զբազմադէտ վիշտս համազգեացն . զտաժանակիր տառապանս Ռշտունի եւ Մոկաց դաւառաց աղբատիկ ժողովողոց , զգեղազան վայելչակերտ տաճարին իւրոյ Աղթամարայ զանփառունակ տեսիլ , որ միակ պարծանքս բերէր մեծագործ անուան իւրում : Չայն տուր եւ արքային Սենեքերիմայ , ո՛ւրէ , ասա , բազմութիւն Վասպուրականի ծննդոց չորեքհարիւր հազար ոգւոց . զորս հանեալ 'ի տանէն Արծրունի բնակեցուցեր 'ի Սեբաստիա ողորմելի գաղթականութեամբ զբնիկ հայրենին ընդօտար էլէկէն իւրաքանչեւ արդ անմարդիկայ ճոխագոյնն 'ի գաւառս Հայոց . արդ որդիքն իւր յօտարութեան եւ պանդխտութեան ցրուեալ մաշին եւ հաշին անձկութեամբ . արդ երկրագործ շինականք իւր քրտնահար փաստակին , ոչ 'ի վերայ արգաւանդահող երկրին Վասպուրականի թափեն ըզքրտունս մշակասէր աշխատութեամբ . այլ յօտարութեան փայրս 'ի փողոցս քաղաքաց , ծանրակիր վաստակաբեկ բեռնակրութեամբ հոսեն 'ի ճակատուցն զքլորտն 'ի վերայ անբուսաբեր սալայատակ գետնոյն : Ս'ի մեռանին կամ թաղին բարեկամացն պատուաւոր յուղարկաւորութեամբ եւ փրեկեացն սգով , 'ի քաղցրիկ հայրենի ծոց տուեալ զաւանդ մարմնոյն . յո-

բում ծնան եւ աճեցան հասակա-
պերձ՝ անուշակ օգոյն սննդեամբ :
Կարօտին անձուկ սրտիւ հայրենի
ցանկալի դիմացն համբուրման եւ
ոչ հասանին դժբախտութեամբ : Ոմն
առ խնամածուն հայրն եւ սնուցիչն
իւր մայր , ոմն առ նորապսակ փեսա-
յաաէր ամուսին , ոմն առ սիրելիս իւր
եւ բարեկամս , ոմն առ զաւակունս
իւր անխնամակալ : Շինականն առ
եղնամուր զուգընթացիկ , առ արօրս
անմաճակալ , առ դաշտորայս անմշակ ,
առ ոչխարս անդարման , առ լերինս
ծաղկաբոյս , առ հովիտս խոտաւէտ ,
առ աղբիւրս անուշահամ , առ կաթն
մաքեաց եւ յիւղ կովուց : Նոյնպէս
քաղաքացին առ վայելչութիւն գի-
նէբեր այդեաց , բազմապտուղ պար-
տիզաց ամենազան ծառոց մրգաբե-
րաց . առ հովանիս ուռենեաց , զուար-
ճալի եղբրս առուացն ընթացելոցն
ի հրապարակս : Այսպէս երկոքին եւս
ճմլին կարօտութեամբ սրտից , ի դա-
ռն նշտեհութեան անդ : Գարձիր
այժմիկ , Արծուիդ իմ , դարձիր ողջոյն
տար ի դիմաց թեւածածուկ արծ-
ուանինջ շիրմացդ առ պանդխտեալ
որդիան . ասա համբերել եւ սպասել
այցելութեան վերին . զի գայ ժամ
և արդէն իսկ է . յորում ամենեքին
դուք դարձիք անդրէն ի գիրկս որ-
դեկարօտ հայրենեաց եւ նստջիք առ
իւրաքանչիւր որթով եւ թղենեաւ
ըստ մարդարէին նախաձայն գուշա-
կութեան եւ ուրախամիտ բերկրես-
ջիք բնակեալք ի տանս Արծրուն-
եան եւ մոռասջիք զառաջին վիշտ
թշուառավայր պանդխտութեանն :

Դադարեաց աստանօր , Արծուիդ
իմ , ամիսփեա յայլ սահմանաց Հայոց

զխոնջեալ թեւս քոյին սակաւիկ մի .
հերիք եղեւ ընդ ուրախական ողջու-
նիդ եւ զտրամականն յաճախել . եւ
ընուլ զհայրենասիրացն սիրտ անմխի-
թար սգով :

ԱՏԵՆԵԿԸՆ ՃԸՌ

ՅԵԼՈՒՄՆ Ի ՎԻՐԱՊԵՆ ԳՐԻԳՈՐԻ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՀԱՅՈՑ

Նա շարդարն վաճառեալ ոչ ելուլ ի
յեռանէ . . . այլ ընդ նմա եջ ի գո-
միչէն եբեր նմա գաւազան լազա-
նիւն եւ ի շխանութիւն ի վերայ բռնա-
որաց նորա : Իմաստ . Ժ . 13 :

Գերահրաշ իմաստունն Դաւթեան
բարձրագոյն հանճարով ի ճառ ար-
կեալ զմեծամեծ տնտեսութեան ա-
րարս աստուածային դաղանի խորհր-
դոյն , զնորին ամենահաս ձեռացն հը-
զօր պաշտպանութիւն . թէ զիարդ
զսիրելի ծառայն իւր՝ իբրեւ անօգ-
նական թողու , մասնէ ի ձեռս հա-
կառակորդին , թէ ի բանտ՝ ինքն եւս
ընդ նմին մտեալ , թէ ի դուբ՝ ինքն
եւս ի միասին իջեալ . եւ դարձեալ
այցելութեան ձեռօք հանէ զնա ի
գբոյ տառապանաց ի պատիւ կրկ-
նակի ճոխութեան , մատուցանէ ի
ձեռս նորա զիշխանական գաւազան
եւ նստուցեալ յարքունի կառս Փա-
րաւօնի՝ հռչակել տայ բարձր աղա-
զակաւ . լուարուք , ով ազգ եւ ա-
զնիք , որ կայք ընդ իմ իշխանու-
թեամբ . զի Եբրայեցի պատանիդ այդ-
երազապատում՝ տէր ծանեբուք այ-
սուհետեւ Եգիպտոսի : Ով ամենա-
զօր փրկօղ ձեռինն , այսպէս փառա-

ւոր առնէ զերկււրածս իւր, այսպէս
երբեր նա գաւազան իշխանութեան:
Ո՞ր ամբողջ լարանան հիւանդ մար-
դիկ ՚ի վերայ սքանչելի փրկութեան
վաճառեալ ծառային:

Գրեթէ, սիրելի ունկնդիրք իմ, այն-
պիսի բնական վերաբերման իմն ե-
ղանակ եւ ՚ի Հայաստան երեւեցաւ
՚ի նոր Յուդէին մեր Գրիգորիոսն
Պարթեւական: Ի՞ր զհայ քարոզու-
թեան բանին բարձեալ յանձն որո-
նէր սուպ սուպ զեղբայրս իւր. որ
՚ի դաշտին Եզնկայ արածէին զերա-
մակա խողից անառակ վարուց՝ պաշ-
տօն տարեալ դիցն Անահիտայ տիկ-
նոջն երկնից: Եւ զպատահեալ դը-
տանէր զնորին Գրիգորիոսն ուրցելուն
Հայոց. տեսին զնա եղբայրն իւր եւ
ոչ ծանեան զպատիւ ողբոյն անարա-
տի եւ ոչ ակնկալան վարձուցն փր-
կութեան: զոր տարցէր Աստուած
՚ի ձեռն նորին. ոչ ապառուժ մտօք
դարանակալ. եղեն արդարոյն, որ
դժպէտ թուէր նոցա չպաշտելով ըղ-
գիան, մատնեցին ՚ի պէսպէս անժու-
թելի կիրս կոտանաց եւ ողջամբ յա-
րին թաթաւեցին զծաղկեայ գեղ
պատմութեան մարմնոյն ճգնող: Եւ
յեա այնչափ դառնատար վշտաց իբ-
րեւ անարժան տեսանելոյ զարեւ աշ-
խարհիս՝ արկին ՚ի մահապարտից վի-
րապն Արաշատու: Եւ այն լնչ դի-
ւաբախ կրիւք կռամոլութեան կաշ-
կանդեցան ամենեքին եւ յաճախե-
ցին ՚ի վերայ նոցա հիւանդութիւնք
խեղագորութեանց՝ վաղվաղեցին այ-
սօր ՚ի բերան վիրապին: Չայն ար-
կանէր Օտա նախարարն, Գրիգորիէ
Գրիգորիէ, եթէ կեա՞ն եկ ՚ի դուրս:
Ո՞ր տարակոյս եւ յուսահատ բա-

նիւ կոչեա զկենդանին իբրեւ զմե-
տալ, մեծ իշխանոյ Օտա, կեսոյ Գրի-
գորիոսն լնան կեցութեանց զՀայոց
աշխարհ. կեսոյ գաւառն օրհնեալ, ա-
պա թէ ոչ, «Իբրեւ զՍողոմ լինեալ
եւ Գոմորայ նմանեալք»: Ո՞ր ամբողջ
ձայն տուր աղերասգին զլմօք եւ
ասա. արի եկ ՚ի դուրս, ծառայո՞ք Աս-
տուծոյ, եւ ՚ի միջոյ տղմոյ եւ դա-
ժանատեալ զձեզ թուականիւր, եւ
բժշկիւր աւտուածային, եւ նորահրաշ
Սողոմայ Հայոց. զի հարաւ սոհա-
սարակ Արարատեան սշխարհ ան-
բուժելի վիրօք բանասրկուին: Կա-
րօտիք աւաթիկ ապաքինիլ զեղոյդ
քարոզութեան. փութամբ լաղճա-
ղիք հայել ՚ի կենահրաշ խաչն Յի-
սուսեան նշանն, զոր ունիս բարձրա-
ցուցանել փառօք ՚ի միջակին Այ-
րարատոյ: Եւ նարժան համարեցաք
սեռանել քեզ արեւ, արդ խաւարաւ
անդիտութեան պատեալ պաշտեալ
խաղաղութեան զանդաւիւրք: Հաղեա
արդ ՚ի վեր արեւդ. կենաց, որ ամ-
շեալ տարակուսեալ նստիք ՚ի ըստ-
ուերս մահու:

Եւ զպատուեցեալ յայնժամ ծառայն
Աստուծոյ ՚ի յատակէ վիրապին, ծան-
եաւ ստուգապէս թէ այցելու ձեռն
վերին պարգեալ յերկնուստ անտի
հանել կամի զինքն ՚ի վեր լինել վկայ
մշտնջենաւոր եւ անմահ արդարու-
թեանն. ուստի խնդութեամբ կալեալ
զպարանն արտօքս եղանէր:

Եւ եր տեսանել զխուռն բազ-
մութիւն Արաշատու, որ ՚ի վիրապն
ընթանային դիտել զնեւ զնորահրաշ
հանդէս կենդանի նահատակին: Եւ
բողոքից ակն ՚ի պարթեւահասակն
աշուցեալ հայելին. անդ ամենեցուն

աչք յարտասուս շարժէին եւ ջր
ժուժէին նայել յարտաքին ուղղմ տե-
սիլ խոստովանող վիպին . որ զհնգե-
տասան ամ կենցաղ կալեալ 'ի մէջ
խորագոյն տղմուտ վիրապին՝ սեւաց-
եալ ներկանէր բոլոր լին մորթ վրա-
կիր մարմնոյն : Յղւր անեալ լուա-
նային զնա, որ հանդերձեալ էր լուա-
նալ զողջ ազգ մի յանձեռագործ ա-
ւազան Եփրատոյ . հանդերձ բերեալ
ծածկէին պատկառելի հօրն զմերկու-
թիւն , որ պատրաստեալ էր անկապ-
տելի պատմութեանս հոգւոյն զար-
դարել զմերկացեալն 'ի շնորհաց :
Աւետաւոր ընթանայր առաջի ձայ-
նելով , ռւր կաս , Տրդատ մեծ ար-
քայ , եւ ընդ առաջ , ահա գայ քրտնա-
հոս մշակն Գրիգոր . զոր ցանեաց
յայնժամ լալով եւ երթալով 'ի դաշ-
տէն Երիզայ մինչ 'ի յԱրտաշատ ,
աւապի անդուստ գայ ժողովել զու-
րայս ցնծութեամբ : Աստիւր յա-
ռաջ հարց եւ այժմիկ , թէ ուստի
գաս , Գրիգորիկ , թերեւս յարքայու-
թենէն , զորմէ սակի : Այո , ար-
քայութիւն էր ժուժկալող սրդա-
րոյն անարեւ յատակ վիրապին , յոր-
ժամ այցելութեամբ հրէշտակաց՝
Քրիստոս բնակակից էր նմա : Այլ
զու մատու այժմ 'ի լուր զունկն քո
զգաստութեամբ , տես իրպէս աւե-
տարանէ քեզ զարքայութենէն :

Ար յայնժամ հրաման տուցր իշխա-
նատաս բանիւ կայսերակերպն Տըր
դատ , հանէք զգա յերեսաց խմոց ,
տես իրպէս տղմասէր անասնոյն հա-
ւասարեալ եւ նմանեալ ընդառաջէ
հաւատարիմ ծառային . մռնչէ , հա-
ւաչէ եւ խնդրէ զթողութիւն եւ

կալեալ զտոյց սրբոյն զխոզակերպ ե-
րեսն 'ի վերայ եղեալ համբուրէ
ստէպ ստէպ . որ երբեմն տայր կա-
խել զմիոյ ոտանէ զեօթն օր : Այս-
պէս եւ ամենայն նախարարք դիւա-
բախ մոլեգնեալ գիմէին յոտս Երա-
նելոյն բժշկիլ յալժանահաս պատու-
հասէն :

Շուներ դէկր յերկիր հօրն ներու-
ղութեան նմանող որդին , աղօթս առ-
նէր 'ի վերայ նեղացն , որ ըլկեցին
զնա եւ չարչարեցին : Տեսանէք արդ-
եօք , ով չարահնար դահլիճք , զծունկ-
սոն , որ 'ի կապիձս երկաթիւ եղիք .
ահա գետնսմամ ծնրադրութեամբ
վան ձեր աղօթէ . զձեռսն այն , որ
յետս կապեցիք , ահա երկնատարած
համբարձեամբ զհաշտութիւն 'ի վե-
րուստ խնդրէ . զսատուածախօս բե-
րանն , զոր մոխրալից պարկով կափու-
ցիք . ահա համարձակ բացեալ յան-
դիմանէ , սաստէ եւ կարկեալ պա-
պանձեցուցանէ զանդգամ զբերանս
ձեր զոր 'ի վերայ խոնարհին բացիք
առիւծաբար . եւ դարձեալ մխիթարէ
երկնային խաղաղութեամբ :

Տեսէք արհմարհուրք , զարմացարուք
եւ եղծարուք 'ի վերայ սքանչելի փր-
կութեան ծառային . եւ ապաշաւեալ
սասցէք ընդ միմեանս . Այս այն այդ
է , զոր երբեմն մեք ծաղառնէպք
եւ յառակս նախատանայ :

Իսկ հրաշալին նոր Յովսէփ պար-
թեւական անյիշատար ըսալ 'ի արտէ
առ եղբարսն չարահատոյց՝ բանայր
զդուռն հոգեշարժ չրթանցն եւ 'ի
շտեմարանէ սրտին , յորում թագուց-
եալ կայր երկնապարգեւ մանանայն
հայն կենաց՝ առատ բաշխէր Արա-

բնութիւնն որդւոցն սովալըուկ . յորմէ կշտապինդ վայելեալք օրհնէին ըզպարգեւիչն :

Օ վաթսունն օր մշտախօս բերանով քարոզեալ զբանն կենաց 'ի լսելիս անսանամիտ արքային՝ դարձուցանէր զնա 'ի զգաստութիւն Բրիստոսական կրօնից հանդերձ համայն նախարարօք եւ զօրօք : Ուսեալ Աստուածահրաշ ասեցեամբ՝ նորապանչ Մովսէսն Հայոց՝ կառուցանէր զխորանն վկայութեան զկաթուղիկէ Եկեղեցին . ոչ ձեռամբ Բեռելիէլի ճարտարապետութեանն . այլ Յիսուսի լուսաւորաւն , որ էջն յերկնից եւ ոսկի ուռումբն բախեալ զերկիր՝ հաստատեաց 'ի նմա զվէմն անվանելի . ջուրք յորդեալ ծաւալեցան ծովանման ընդ երեսս դաշտին Այրարատոյ , յոր իրրու զայծիս մոեալ ժողովուրդն սեւազգեաց մեղօք՝ դարձան 'ի լուսակիլն ոչխար եւ թեւաբուսեալք վերապալցան յերկինս խուճապեալք 'ի յարձակմանէ թուխ գայլոցն ուրացողացն զառաջին հաւատ :

Այսպէս եղեւ փրկութիւն քո , ով տուն Թորդոմեան . այսպէս ելեր 'ի լոյս , ժողովուրդ , որ նստէիր 'ի խաւարի կապեալ յաղքատութեան որպէս յերկաթս . այսպէս ծնաւ զքեզ 'ի Բրիստոս Յիսուս պարթեւականն Պօղոս հայրն հաւատոյ Գրիգոր եւ միջնորդ լեալ խօսեցաւ զքեզ երկնաւոր փեսային եւ գեղով նորոյ շնորհաց զարդարեալ կացոյց նմին յանդիման իբրեւ զկոյս մի անարատ :

Արդ՝ որդիքս զննչ տրիտուր հասուցուք այսօր սյապխում երախտաւորի Հօրն . բայց միայն , մի ապանշորհ գոցուք առնա թէ եւ ըրւր

դաստիարակս ունիցիմք 'ի Բրիստոս Յիսուս . ապա թէ ոչ՝ գունդադունդ հոսումն արեան բողոքէ 'ի դաշտէն Երիզայ . վիրապն Արտաշատու ձայն բառնայ . Եփրատն աղաղակէ , լեռան Սեպուհ գոչէ , Մանեաց այրն վկայէ թէ ապերախտ եմք :

Մանաւանդ երեսամած դիմօք երկիրպագցուք անհաս իմաստունութեանն Յիսուսի , որ էջ այցելութեամբ յԱյրարատ եւ վերստին շինեաց զկործանեալ տուն իւր բարձր քարոզութեամբ ծառային Գրիգորի եւ նորին հրաւիրանօք կոչեաց ըզՀայաստան . 'ի ճաշակումն պարարտ եղինն , որ 'ի խաչին զենարան եւ յարբումն գինւոյ արեան որ վասն բազմաց հեղաւ : Որում լիաբերան շնորհ եւ գոհութիւն մատուցի առ 'ի մէնջ 'ի ներդեալ եւ 'ի խոնարհ ժողովրդեանէ Հայկազնեան :

ԳՐԱԲԱՌ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՌ
ԼԵԶՈՒԻՆ ՎՐԱՅ

Այս նիւթիս վրայ մեզի աւելորդ է խօսիլ , որովհետեւ Արամեան լեզուին ազնուութիւն եւ յարգ ճանչցող շատ իմաստուն գրիչներ՝ բաւականապէս իրենց կարծիքը յայտնած են եւ կը յայտնեն միշտ : Մանաւանդ Մասեաց Աղաւնոյն հրատարակիչ Հայր Գաբրիէլ թէ Բազմավիպին մէջը եւ թէ իր այս տարւոյն ամսագրին : Որոնց ամենուն կարծիք սա է , որ այնպիսի միջոց կամ կերպ մի բռնեւ . որով կամաց կամաց աշխարհաբաւ լեզուն՝ պարզ ու յըս

տակ գրաբառին մօտենայ եւ առ հասարակ Հայոց ազգին գործածական եւ դիւրին հասկընալու լեզու մը ըլլայ : Սոյն ցանկալի նպատակին համար է որ Հայոց նախամեծար ու աստուածատուր լեզուին նախանձաւոր գրիչներ՝ կը ջանան օրէ օր իրենց գրաւորական ընթացքին մէջը նախնեաց բանեցուցած պարզախօս հայկաբանութեան հասնիլ : Կամ մանաւանդ այն մեռեալ լեզուներ, որ միայն քերթողներուն գրչով կենդանի է, կամաց կամաց շունչ տալով յարուցանել թարգմանչաց շիրմներէն :

Եւս կենդանութեան նշանը՝ յայտնի կերպով կերեւի, թէ մաքուր ու ճովդրուած աշխարհաբառ գիրքերու վրայ եւ թէ ամսագիր թերթերուն եւ լրագիրներուն վրայ : որով կը յուսացուի, թարգմանչաց դարուն ոսկեղինիկ գրիչներուն նշոյլներ՝ կրկին անգամ Հայաստանի մէջը երեւան գալ :

Բայց այս կենդանութեան նշանը արդէն որ կերեւի, աւելի բառերուն վրայ է : վասն զի հետզհետէ տաճկական բառերն անյայտ եղան եւ ազգային գաւառական եւ ռամիկ խորթ բառերն ալ մեռնելու վրայ են : որոնց պիտի յաջորդեն օրէ օր ծնանելով նախնեաց հրաշակերտ բառերը : Եւսոր ապացոյց պարզապէս կը տեսնուի Մասեաց Աղաւնոյն հեղինակ Հայր Գաբրիէլի հանձարեղ գրչին վրայ, որ այս տարի մարտի ամսագրին մէջը սկսեր է քանի մը աշխարհիկ կամ մանաւանդ Պօլսեցւոց բառերը իրաւացի քննութեամբ իրեւ խոտանի բաց զեղել եւ որպէս թէ մեր լեզուի պարտիզի ծառերուն աւելորդ ճիւղեր կտրել, չըլլայ թէ շատնալով

արմատական եւ պտղատու ճիւղերն ալ չորցընեն : Եւ այսպիսի խոհական մշակութեամբը նորէն գրաւորական դրախտ Արամեան լեզուին առաջին պէս կը զարդարի ոսկեծաղիկ գրիչներով :

Բայց աշխարհաբառ լեզուին ոճին կողմանէ խիստ կը տարակուսիմ եւ գրեթէ չեմ յուսար, որ վերոյ յիշեալ վախճանին հասնի մեր լեզուին վիճակը : վասն զի ակնրեւ կը տեսնամք, որ աշխարհաբառ գրողներուն ոճը շատ օտար է ազգային ոճէն : խիստ քիչ են անոնք, որ պարզ, յըստակ ու ընտանի ոճով կը խօսին : Եւս կերպ օտարախառն ոճը բանեցնող ըստ մեծի մասին բազմալեզու գրիչներն են : որոնք լաւապէս տեղեակ եւ ծանօթ չըլլալով հայացի ոճոյն, դիւրաւ կը սահին Եւրոպական կամ տաճկական լեզուաց ոճերու կողմը, աւելի վարժ գտնուելով նոյն լեզուաց մէջը : Եւսողիտով գրեթէ կամաց կամաց բուն հայկական լեզուին մէջը անգամ կը մտնան անզգուշաբար : եւ կը խանգարեն անոր գեղեցիկ պատկերը : զոր ճարտարարուեստ թարգմանչաց գրիչներ շատ աշխատութեամբ նկարեր են բնական հայացի գոյներով : Ստորի խեղճ է հայրենի գրականութեանց նախանձաւոր գրչի մը օտար գունով տգեղացնել վայելուչ տեսքը նախամեծար Արամեան լեզուին :

Ուսումնասէր կաճառներէն ոմանք ալ աւելի հետամուտ են եւ կը ջանան աշխարհաբառ լեզուն կարգի դնելով ծաղկեցնել հասարակաց օգտին համար : որովհետեւ գրաբառ շինուած գիրքերէն՝ մինակ ուսում

նականերուն դասը օգուտ կը քաղէ . հասարակութիւն բոլորովին անձաշակ մնալով կը բեկուի անոնց քաղցրութենէն . ուստի անհրաժեշտ պարտք է , այս բանին համար հոգ տանել :

Վովերի կը համարիմ որքան խորհրդածութիւն եւ ազդասիրական եւ ռանդը , թէ որ դիւրին կերպով հնար լինէր այս բանին յառաջ ելնելու եւ օգուտը ընդհանուր Հայոց վերաբերէր : Աշխարհաբառ լեզուին ջատագոյններ , կարծեմ թէ այս բարբեւեւ օգուտը միայն Պօլսեցւոց համար կը հոգան եւ չեն մտածե՞ր թէ Հայաստանցւոց , Պարսկահայոց եւ Ռուսահայոց ականջներուն խիստ օտար է աշխարհաբառ լեզուին հնչումն եւ չեն ակնարկէր բնաւ աշխարհիկ լեզուաւ շարադրուած գիրք մը առնել ու կարդալ : Աւելի դիւրին է անոնց պարզ գրաբառ լեզուն հասկընալ քան աշխարհաբառ : Պատճառն այս է , որ մեր եկեղեցական բոլոր ընթերցողաձններ , գրաբառ լինելով՝ միանգամ սովորական եղած է անոնց ականջաց . մէյմալ գտնուած գարատանց մէջը աշխարհաբառ գիրք չի գործածել . որչափ որ չեն բաւական խրթին գրաբառը հասկանալու , այսու ամենայնիւ քիչ շատ կարողութիւն ունին պարզ շարադրութիւնը հասկանալ : Ասոր փորձը շատ անգամ ըրած եմ ճանապարհորդութեանս լէջը եւ կը հաստատեմ , որ Հայաստանցւոց ականջին խիստ անախորժ եւ անհաճ է սլոգանային աշխարհաբառ լեզուն . մանաւանդ երբոր այլանդակ ոճով մը խմատը եւ բառերուն շարքը հանգուրցներով

եւ դժուարին կնճիւղներով կապուած ըլլան . այնպէս որ՝ տէր բային , յատկացուցիչ , յատկացեալ իրարմէ կանգնաչափ հեռու լինին , զորոնք լուծելու եւ քակելու համար երկար եղունգներ եւ սուր ատամնէքներ պէտք են : Հաս դիւրին է Դաւթի փղիսոփայի թարգմանութիւններ հասկանալ քան այսպիսի աշխարհաբառ շարադրուած մը :

Այո , այն ժամանակ օգուտ եւ շահ կը լար Հայաստանցւոց . թէ որ ամէն մէկ տեղերու բնակչաց՝ իրենց գաւառական սլոգանային խօսած լեզուով գրէին , ասով անտարակոյս ամենուն օգուտ կը լար : Իսկ եթէ դժուարին է այս բանը . հապա ինչպէս կարելի է աշխարհաբառ լեզուն տարածել եւ որպէս թէ նոր երկրորդ լեզու մը հնարել առ հասարակ բոլոր . Հայոց եւ Նարեկացւոյն ըսածին ծին պէս երկրորդ բանը փնտռելով առաջինը կորսնցնել :

Չեմ գիտեր այս երկրորդ մտաւորիկ լեզուին շնորհ եւ սեպհական զեղեցիկութիւնը որոնք են . արդեօք , կը , ներ , հոտ , հոս , ասանկ , անանկ քանի մի մասնիկներ եւ կրքաւառ բառեր են , որոնցմով զատ աշխարհաբառ լեզու մը կազմելու կը ջանան : Այն թէ այս ռամիկ բառերով իրաւունք կը համարի աշխարհաբառը պարծենալ իշխել որոշ լեզու մը . այն անմիտ թուելին պէս օտար փետուրներով զինքը զարդարել եւ միանգամայն յափշտակել անիրաւաբար գրաբառին պատիւը : Երբոր աշխարհաբառ լեզուն իր միտքը բացատրելու համար պէտք եղած բառերը գրաբառէն փոխ առ

ներու կը կարօտի. հասցա ինչ բանով առանձնական պատիւ ունի զատ լեզու մը ըսուելու. այս երկուքին դատաստանը՝ խոհական մտաց կը թուելք :

Ի այց մեծ զարմանք եւ ցաւալին այս է , որ դրաբառ լեզուն հասկը նարու եւ գրելու կարողութիւն ունեցող ուսումնականները աւելի կը սիրեն աշխարհաբառին հետեւիլ եւ շատ անգամ լսած եմ իրենց բերնէն, որ զբաբառին յարգ ու պատիւը վար կը զարնէն եւ մեր նախնի մատենագիրները իբրեւ հասարակաց բարձր չի ձանձնող կը դատեն . չեն մտածեր ասոնք թէ նախնեաց ժամանակը գրաբառ լեզուն հասարակաց էր բոլոր Հայաստանի մէջը : Սակսն երբոր ազգը աստ անդ ցիրուցան եղան , սյն ատենը դաւառական եւ աւանդական լեզուները մոնալ սկսեցին գրաբառին սահմանները եւ հիմայ այնչափ բռնաջեր են խղճալուն լըրաց . մինչեւ անգամ դուրս հանել կուզեն անոր ծնած ընտանի զաւակները եւ իրենք խոթթ ըլլալով՝ կը համարձակին իբրեւ հարազատածին ժառանգ պարծենալ օտարին ընչիւք :

Գիտեմ , ոմանք պիտի մեղադրեն զմեզ այս մասին որպէս թէ մեք Հայաստանցի ըլլալով՝ չափազանց ծառագոյնութիւն մը կրնեմք գրաբառին համար : Այո , կը պարտաւորեմք ընելու . չէ թէ մինակ մեք , հասցա հայրենեաց բոլոր ազնիւ ձիրքերուն եւ եղական պարծանքներուն նախանձաւոր գրիչներն ալ երբոր միտք կը բերեն Սահակոյ եւ Մեսրոպոյ քը տնալատակ ջանքերը . որոնք երկիր հերկող համընթաց եղներուն պէս

անխոնջ աշխատելով հազիւ Արամեան լեզուն մշակեցին : Աւտի անոնց շիրմներուն ոսկորները բողբ կը բաւնան Հոյաստանէն , թէ որ աւանդամեա ըլլան որդիքներ եւ անոնց բացած շաւղներէն թիւրին մանաւանդ Մովսիսներուն պէս նոր քերթող ձեւանալով՝ աշխարհիկ լեզուին քերականութիւն հնարել : Արդի քերականութեան հեղինակները՝ կանոններուն համեմատ օրինակները նախնեաց մատենագիրներէն կը բերեն հաստատուն ըլլալու համար . չեմ գիտեր աշխարհաբառ լեզուին նոր քերականութեան հեղինակը՝ ոսկից պիտի բերէ . յայտնի է որ օրինակներուն համար ալ նոր հրաշալի հեղինակութիւն մը պիտի ընէ վերի ըսած կանգնաչափ հեռաւորութեամբ բառերը շարելով թէ կրնաս հասկը իր անասներ :

Աւտի անաչառ խօսելով այսպիսի բանի մը ձեռք գործող մեծապէս կը վստի եւ գրեթէ սուրը ձեռք առած կը վիրաւորէ դեռ շիջաւորաց գրաբառ լեզուին կենդանութիւնը, որով յաւիտեան մեռած պիտի մնայ եւ երանելի թարգմանչաց շիրմներուն մէջը թաղուած :

Ի այց ինչպէս խօսեցանք հասարակութեան օգուտ մտածելով՝ հարկ կըստիպէ , որ քաղաքականութեան , արուեստից վերաբերեալ գիրքերը աշխարհիկ լեզուով գրուին պարզ ու մաքուր ոճով : Այս պարզութիւնը աւելի կը վայելէ ամաթերմից եւ լրագրաց հրատարակիչներուն . որոնց աղերս կը մատուցանեմ սիրով եղբայրական , որ որչափ հնար է օտարախառն ոճերէ զգուշանան եւ բառե-

ըր բնական շարքով դասաւորեն . աւսով նախ դիւրին կը հասկցուի իրենց միտքը եւ շնորհակալութեամբ գովութիւն կընդունին ընթերցողներէն , երկրորդ՝ նորամուտ ոճերէ ազատ կը մնայ մեր հայրենի լեզուն :

Թէպէտ մեզի ալ վայելուչ էր , որ սոյն հրատարակած թերթիկը մինակ աշխարհաբառ լեզուով գրէինք . բայց որովհետեւ մեր նպատակը աւելի ուսումնականաց սիրտ հայրենասիրութեամբ վառելէ . մանաւանդ Հայաստանու մէջը եղողներուն . որոնց՝ գրաբառին համը աւելի քաղցր եւ ախորժելի է : Նաեւ հայրենասիրութեան կիրք եւ ոգին աշխարհաբառին մէջը վայելչապէս չի պատկերանար ինչպէս որ գրաբառին . այս պատճառաւ մեզի մեղադրանք չէ գրաբառ գրել : Աս ալ ճշմարիտ է որ ամսագիր եւ լրագիր կարդացողներուն մեծ մասը՝ բաւական գրաբառ հասկըցողներն են : Ամնաւանդ այս դարուս մէջի հրատարակուած զանազան աւտունով ամսագիր թերթեր եւ շաբաթական լրագիրներ բոլորն ալ աշխարհիկ լեզուով կը գրուին . թէպէտ երբեմն գրաբառ ճառեր ալ կը գրեն

ազգասէր հրատարակիչներ . որոնք առ հասարակ ազգասիրութեան պարտեզ մի կը ձեւանան պէս պէս գեղեցիկ ծաղիկներով զարդարուած . բայց այս ծաղիկներ իրենց բնական գունով եւ հոտով կը տարբերին իրարմէ որը կարմիր որը դեղին որը կապուտ , որը աւելի հոտաւետ եւ որը սակաւ : Ինչ եւ իցէ որչափ տեսակնին աւելի ըլլայ , այնչափ ազնիւ եւ վայելուչ կըլլայ պարտիզին տեսքը ու զբօսասէր ճեմողին աչաց նազելի կերեւայ : Աւստի մեր այս նոր հայրենաբոյս ծաղիկն ալ յիշեալ պարտիզին ծաղիկներուն՝ մէկ տեսակը թող համարուի . թէպէտ արտաքին գունով չի կրնար հաւասար ըլլար անոնց . բայց կը յուսամ որ ներքին հայրենասիրական անոյշ հոտովը իր դուրսի անշուք տեսքին տգեղութիւն եւ պակասութիւնը ծածկէ :

Առ այժմ շատ կը համարուիք այսչափ սոյն նիւթիս վրայ . ուրիշ անգամ կը թողուիք . թէ ի՞նչ է պատճառ , որ դպրոցներուն մէջը՝ գրաբառ լեզուն օրէ օր յառաջադիմութիւն չունի :

Թուի՛ր Արծուիդ իմ նորաթեւ նախկին յայս նուագ ճախրասլաց :
 Ա՛ռ եւ տա՛ր զայս իմ նըւէր յընծայ մանկտւոյն Արամածին .
 Այրաճայն ողջունիւ տուր 'ի դիմաց իմ խնդամիտ .
 Ար ըղձան սրտիւ յաւէտ լսել խօսիլ զհայրենեացն .
 Արոց քաղցր է եւ անոյշ չընաշխարհիկըն Հայաստան .
 ()ն 'ի թեւ Արծուոյս ելեալ անդրը հասէք , մանկունք Հայոց .
 Փութացէք յօտարութեանց 'մայրենի գիրկ որդեկարօտ .
 Ար զձեզ ողջագուրեալ նոր բերկրեսցի ուրախամիտ :

ՅԸՆԿ

ՊԱՐՈՒՆԱԿԵԱԼ ՆՈՒԹՈՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ 5

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Նախնուէր ողջոյն անձուաբեր 'ի դիմաց հայրենեաց դիմառնաբար	5
Ատենական ճառ յերումն 'ի վերապէն Գրիգորի Լուսաւորչի մերում	9
Խորհրդածութիւն 'ի վերայ գրաբառ և աշխարհաբառ լեզուին մերոյ	12

ՊԱՅՄԱՆՔ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան գին 40 ղուռուշ
Միամեայ տետրակին 4 ղուռուշ

ՏԵՂԻՔ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՍՏԱՅՄԱՆ

- Ի Պօլիս մարգարեան պարոն Յարութիւնին գրատուն որ 'ի Մերձան :
- Ի Չմիւռին վանեցի Շահինեան Յովհաննէս պատուելի վարժապետ :
- Ի Ղարին տէր Ներսիսեանց մեծարգոյ Խաչատուր խան :
- Ի Վան Թերլէմէզեան պարոն Մկրտիչ :